

Синода // Журнал Московской Патриархии. – 1959. – № 6. – С. 29. 22. Определение Священного Синода от 27. XII. 1951 // Журнал Московской Патриархии. – 1952. – № 5. – С. 4. 23. Определение Священного Синода // Журнал Московской Патриархии. – 1965. – № 3. – С. 3. 24. Определение Священного Синода от 8. X. 1965 // Журнал Московской Патриархии. – 1965. – № 11. – С. 1. 25. [Указ о назначении прот. М. Окснюка на Львовско-Тернопольскую епархию] // Журнал Московской Патриархии. – 1945. – № 8. – С. 20. 26. Указы и назначения // Журнал Московской Патриархии. – 1948. – № 9. – С. 39–40. 27. Хроніка // Єпархіальний вісник. – 1946. – № 4. – С. 32. 28. Миронюк И. Из жизни западноукраинских епархий /И. Миронюк // Журнал Московской Патриархии. – 1951. – № 11. – С. 10–11. 29. Николай, архиепископ Львовский и Тернопольский (Юрик Н.) Торжество Православия на землях Львовско-Тернопольской епархии / Н. Юрик // Журнал Московской Патриархии. – 1966. – № 6. – С. 15–21. 30. Павлосюк Н. Незабываемое путешествие / Н. Павлосюк // Журнал Московской Патриархии. – 1956. – № 1. – С. 17–20. 31. Поспеловский Д. В. Русская Православная Церковь в XX веке / Д. Поспеловский. – М.: Республика, 1995. – 511 с. 32. Скурат К. Е. История Поместных Православных Церквей: Учебное пособие. В 2-х т. / К. Скурат. – М.: Русские огни, 1994. – Т. 2. – 320 с. 33. Стоцький Я. Держава і релігії в західних областях України: конфесійні трансформації в контексті державної політики 1944–1964 років / Я. Стоцький. – К.: ФАДА, ЛТД, 2008. – 510 с.

F. Mykola Lahodych

FORMATION AND ACTIVITY OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH EPARCHIES IN WEST UKRAINIAN IN THE 1945–65S.

The article deals with the specifics of the Russian Orthodox Church activities in West Ukrainian in 1944–1965s. Basing on an extensive source database of documentary evidence, the author exemplifies the development of the ROC structures and interprets the key trends in the transformation of religious networks and religious structuring of church-state relations in the region.

Key words: *Russian Orthodox Church (ROC), Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC), Lviv-Ternopil eparchy, Stanislav eparchy, Drohobych eparchy.*

Іван Зуляк (м. Тернопіль)

КОНТРОЛЬ РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ І СПЕЦСЛУЖБ ЗА БОГОСЛОВСЬКО-ПАСТИРСЬКИМИ КУРСАМИ В УРСР (1945–1946 РР.)

У статті аналізується вплив радянських органів і спецслужб на богословсько-пастирські курси в УРСР упродовж 1945–1946 рр. Досліджуються основні аспекти їх функціонування, а також намагання влади використати слухацький і викладацький колектив з метою розширення агентурної мережі.

Ключові слова: *УРСР, богословсько-пастирські курси, радянська влада, спецслужби, агентурна мережа.*

Досліджувана проблема є актуальною, оскільки дає змогу проаналізувати не лише вплив контролю радянських органів і спецслужб за богословсько-пастирськими курсами в УРСР упродовж 1945–1946 рр., але й методи, які використовувала влада для впливу на церковні інституції й розширення агентурної мережі.

Наукова новизна статті ґрунтується на тому, що автор намагався проаналізувати не лише нагальність потреби церковних інституцій у забезпеченні підготовленими кадрами у 1945–1946 рр., але й прослідувати роль і місце радянських органів і спецслужб у контролі за богословсько-пастирськими курсами в УРСР в досліджуваний період. Власне, останні були у них безпосередньо зацікавлені, позаяк через слухачів та викладачів богословсько-пастирських курсів, здійснювали спроби не лише розширити агентурну мережу, але й за сприятливих обставин розсекретити й ліквідувати антирадянські структури.

Об'єкт дослідження – функціонування церковно-релігійних структур в УРСР (1945–1946 рр.).

Предмет дослідження – особливості контролю радянських органів і спецслужб за богословсько-пастирськими курсами в УРСР в досліджуваний період.

Мета статті – дослідити контроль радянських органів і спецслужб за богословсько-пастирськими курсами в УРСР у досліджуваній період.

Основні завдання наукової публікації: охарактеризувати умови, в яких організовувалися богословсько-пастирські курси в УРСР; дослідити дії радянських органів і спецслужб з метою встановлення контролю за їх проведенням; висвітлити роль радянської агентури у встановленні контролю за богословсько-пастирськими курсами.

Хронологічні рамки статті охоплюють 1945–1946 рр., період, коли, з одного боку, виникла нагальна потреба у забезпеченні церковних інституцій підготовленими кадрами, з іншого – прагнення радянських органів влади і спецслужб за рахунок слухачів і викладачів богословсько-пастирських курсів розширити агентурну мережу.

Певні аспекти історіографії праць досліджуваної проблеми вже проаналізовано науковцями. Так, проблему становлення й функціонування духовних навчальних закладів в Україні вивчав В. Войналович [1]. Суттєвим внеском в історіографію задекларованої тематики є монографія О. Лисенка, у якій на широкому залученні джерел висвітлено церковне життя в Україні упродовж 1943–1946 рр. [2].

Питання, пов'язані із гострою потребою священницьких кадрів у церковних структурах, відкриття пастирсько-богословських курсів у Ленінграді, Мінську, Києві, Ставрополі, Луцьку, Львові та інших містах, знайшли відображення у статті С. Гордуна [3, с. 46]. М. Лагодич проаналізував листи Ради у справах Російської Православної Церкви (далі – РСРПЦ) при Раднаркомі СРСР, у яких вона зверталася до місцевих органів посприяти у виділенні приміщень, як для навчальних корпусів, так і для гуртожитків вихованців, відремонтувати їх, облаштувати відповідним інвентарем за рахунок єпархіальних управлінь тощо [4].

Основу джерельної бази статті складають архівні матеріали Галузевого державного архіву Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ) [5], Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України) [6], Центрального державного архіву громадських організацій України (далі – ЦДАГО України) [7], Державного архіву Львівської області (далі – Держархів Львівської обл.) [8]. Особливо цінними є використані архівні матеріали ГДА СБУ, деякі із них розсекречені 28 травня 2009 р., тому й не стали ще об'єктом уваги дослідників.

У 1945–1946 рр. гострота проблеми кадрового забезпечення православних церковних інституцій була очевидною не лише вищому духовному керівництву, але й радянській владі. Необхідність відродження системи духовної освіти, як певної поступки Церкві, добре усвідомлювали й державні стратеги. Не випадково, що при першій зустрічі Й. Сталіна із митрополитами Сергієм, Олексієм та Миколаєм 4 вересня 1943 р. досягнуто усної домовленості про відкриття богословсько-пастирських курсів та інших духовних закладів [1]. На думку О. Лисенка, мова про організацію відповідних закладів у Чернівцях, Ростові-на-Дону, Ярославлі, Смоленську, Новосибірську йшла під час зустрічі новообраного патріарха з Й. Сталіним у 1945 р. [2, с. 202].

У зв'язку із чим 28 листопада 1943 р. з'явилася постанова Раднаркомі СРСР за № 1324 «Про затвердження пропозиції Ради у справах Російської Православної Церкви при Раднаркомі СРСР про дозвіл на відкриття православного богословського інституту та богословсько-пастирських курсів». При підготовці проекту постанови були враховані подані патріархом Сергієм і затверджені Синодом Російської православної церкви (далі – РПЦ) «Положення про православний богословський інститут та інструкцію до нього» і «Положення про богословсько-пастирські курси в єпархіях», попередньо обговорені 29 вересня 1943 р. на зустрічі голови РСРПЦ Г. Карпова з патріархом Сергієм, митрополитами Миколаєм і Олексієм, а також виконуючим обов'язки керуючого справами патріархії архієпископом саратовським Григорієм (Чуковим) [1].

Посильну участь в їх організації брав єпископ Одеський і Кіровоградський Сергій [5, арк. 9]. Натомість єпископ Луцький Варлаам не проявляв значної активності у цьому питанні [5, арк. 15]. Органи МДБ це пояснювали тим, що він прибув на єпархію у лютому 1946 р., тому й не був ще добре ознайомлений із проведенням богословсько-пастирських курсів [5, арк. 16].

Питання відкриття богословсько-пастирських курсів в Україні вирішувалося на найвищому державному рівні. Про це свідчить М. Лагодич на основі аналізу віднайденого у фондах Держархіву Львівської області листа голови РСРПЦ Г. Карпова за № 945 від 26 березня 1945 р., скерованого заступнику голови РНК УРСР Л. Корнійцю, у якому повідомлялося про те, що постановою РНК СРСР від 22 березня 1945 р. № 511–147/с дозволено організацію богословсько-пастирських курсів із дворічним терміном навчання у містах: Києві, Одесі, Львові, Луцьку по 25–40 осіб у кожному місті [8, арк. 4].

У цьому ж листі РСРПЦ при РНК СРСР просила місцеві органи посприяти у виділенні приміщень, як для навчальних корпусів, так і для гуртожитків вихованців; а також виявити підтримку у проведенні ремонту і облаштуванні приміщень відповідним інвентарем за рахунок єпархіальних управлінь [4]. Таку допомогу надано, і не лише органами влади на місцях. 18 червня 1945 р. А. Вишневський отримав від П. Ходченка урядову телеграму за № 8401, у котрій повідомлялося про те, що «по домовленості з Московською Патріархією сто тисяч крб. буде перераховано на владу Макарія для ремонту приміщень і закупівлю меблів» [8, арк. 20].

Окрім республіканських чиновників у відкритті богословсько-пастирських курсів в Україні працювала й РСРПЦ. У листі від 20 квітня 1945 р., скерованому в ЦК КП(б)У на ім'я М. Хрущова, голова Ради зазначав, що «Для підготовки кадрів священнослужителів та місіонерів, за програмою московських пастирсько-богословських курсів відкрити курси в містах Києві, Луцьку, Львові та Одесі» [7, арк. 97]. Як вважав О. Лисенко, зміст цього листа ще 17 березня 1945 р. схвалив Й. Сталін [2, с. 279].

Патріарх РПЦ Олексій звернувся з листом до РСРПЦ, у якому обґрунтував необхідність відкриття пастирсько-богословських курсів у Ленінграді, Мінську, Києві, Ставрополі, Луцьку, Львові. В іншому листі аналогічного змісту патріарх пропонував РСРПЦ подати пропозицію уряду на отримання дозволу відкриття курсів в Одесі й Талліні. У кожному з названих міст, за винятком останнього, як стверджував С. Гордун, такі курси були згодом відкриті [3, с. 46]. Богословсько-пастирські курси організовувалися в єпархіях і підпорядковувалися єпархіальному архієрею, який призначав керівника. Прийом на перший курс дворічного терміну навчання обмежувався 25 особами. Умови вступу і навчання були подібними до тих, які встановлювалися для богословського інституту, хоча абітурієнти курсів могли мати неповну середню освіту [8, арк. 17–19].

Незважаючи на рішення органів радянської влади, звернення духовенства, богословсько-пастирські курси в окреслений період функціонували лише в Одесі та Луцьку, про що свідчить інформація, подана начальнику 2 управління МДБ СРСР, генерал-лейтенанту П. Федотову [5, арк. 9]. В Одесі богословсько-пастирські курси розпочали роботу 1 вересня 1945 р. і – до 1 травня 1946 р. були повністю укомплектовані як викладацьким складом, так і слухачами. Кількість викладачів складала 12 осіб, з них 11 – з вищою освітою, 1 – із середньою. Як свідчать дані органів МДБ, з шести викладачів, чотири викладачі складали агентуру МДБ, два – були завербованими інформаторами [5, арк. 10].

Кількість слухачів на богословсько-пастирських курсах становила 23 особи, з них 9 осіб мешкали в гуртожитку, 13 – у приватному секторі. За соціальним складом вони складали – 8 осіб – робітники, по 4 особи – службовці і селяни-одноосібники, 8 осіб – священники. За віковим цензом їх можна було поділити на такі групи: 1 особа – до 20 років; 7 осіб – від 20 – до 25 років; 3 особи – від 25 – до 30 років; 5 осіб – від 30 – до

35 років; 3 особи – від 40 – до 50 років; 3 особи – понад 50 років. Органи МДБ серед слухачів також мали 1 агента, 5 інформаторів й активно проводили роботу із розширення їх мережі [5, арк. 10].

Натомість богословсько-пастирські курси, які функціонували в Луцьку з 1 листопада 1945 р., працювали більш активніші й інтенсивніше. Вони склали два відділи: підготовчий і основний. На основному відділенні навчалося 12 осіб, на підготовчому – 28 осіб. Основну масу слухачів склали особи, народжені у 1925–1927 рр. Жоден зі слухачів не мав закінченої середньої освіти [5, арк. 10].

Про виділення та благоустрій приміщення для волинських богословських курсів у Луцьку поруч із резиденцією єпископа і кафедральним собором та початок прийому на них слухачів повідомляв у жовтні-грудні 1945 р. уповноваженого РСРПЦ в Україні П. Ходченка уповноважений у Волинській області М. Діденко. Останній висловлював занепокоєння значною кількістю заяв бажаючих навчатися на курсах, 75 % яких надійшло від дітей куркулів та заможних селян. Зважаючи на те, що більше 70 % вступників мали лише шести та семирічну освіту, за пропозицією М. Діденка, для відбору сильніших абітурієнтів, які відповідали б програмним вимогам навчального закладу, проводилися вступні іспити. У результаті яких, зі 111 кандидатів, до складання іспитів допущено 70, а зараховано лише 40 [1].

Викладацький склад нараховував 6 осіб з вищою освітою, з них 4 були агентами органів МДБ, 1 – інформатор. 3 середовища слухачів інформаторів було 4, з них 2 – на основному відділенні, 2 – на додатковому [5, арк. 10]. Під час спланованої операції, органи МДБ зареєстрували на оперативному обліку й розпочали активну розробку викладацького складу в Одеській області – 4 особи, у Волинській області – 9 осіб, з них 3 викладачі, 6 слухачів [5, арк. 11].

Даючи характеристику слухачам волинських курсів, уповноважений наголошував, що «... за зовнішнім виглядом це фізично здорові, міцні, чудово одягнені люди. Зовні сумирні, ввічливі до нудоти (за десять кроків знімають шапку і низько вклоняються), налаштовані богобоязливо, часто з будь-якого приводу хрестяться. Більшість з них знає не лише напам'ять молитви, але й церковні богослужіння, Старий і Новий Заповіти, елементи з історії церкви і т. ін.». При ближчому знайомстві з ними з'ясувалося, що «виховувалися вони в колі куркулів, українсько-німецьких націоналістів, служителів культури і, без сумніву, більшість з них – ворожа Радянській владі». Більшість слухачів обізнані з елементами польської історії і літератури, знають українсько-німецьких націоналістів, порівняно непогано володіють польською та українською мовами, в той час як про російську історію та культуру майже нічого не знали, а щодо історії СРСР мали хибну контрреволюційну уяву. Враховуючи згадане, «з метою усунення неправильних поглядів» уповноважений пропонував увести до навчальних планів викладання російської та української мови і літератури, історії СРСР за спеціальною програмою-мінімумом, а також «здійснювати систематичний контроль шляхом перегляду конспектів планів викладачів та записів курсантів, відвідування занять і т. ін.» [6, арк. 39–41].

З метою виявлення антирадянських елементів, органи МДБ цікавилися викладачами й слухачами богословсько-пастирських курсів. Серед усього викладацького колективу й слухачів, вони звернули особливу увагу на сімох осіб (чотирьох викладачів і трьох слухачів), завели на них справи-формуляри й через свою агентуру намагалися з'ясувати їх минуле, особливо в період німецької окупації, співпрацю з гестапо, українськими націоналістами тощо.

Серед тих, хто потрапив у поле зору органів МДБ, варто виділити особу так званого «Кучерявого», 1905 року народження, росіянина, безпартійного, уродженця Волинської області, випускника богословського факультету Варшавського університету, який одночасно працював викладачем на богословсько-пастирських курсах і священником. Він прибув до УРСР із Польщі в 1945 р. як переселенець [5, арк. 11].

Агентура доповідала, про те, що «Кучерявий» під час німецької окупації Польщі був священиком у Варшаві й, за завданням влади, відвідував табір військовополонених з метою проведення пропаганди серед росіян, критики радянського способу життя тощо [5, арк. 12]. Перебуваючи на посаді викладача богословсько-пастирських курсів, він проводив антирадянську пропаганду, розхвалював життя у капіталістичних країнах. У нього була антирадянська література, видана у Берліні в 1942 р., яку він поширював серед слухачів богословсько-пастирських курсів. Основне завдання органів МДБ полягало у розкритті можливої мережі і його зв'язків із гестапо [5, арк. 12].

До осіб, через яких органи МДБ намагалися розкрити антирадянське підпілля, належав й так званий «Яковлев», 1883 р. народження, уродженець Кіровоградської області, молдованин, громадянин СРСР, з вищою богословською освітою. Свого часу відбував трирічне покарання за антирадянську діяльність. Справу-формуляр відкрили у зв'язку із тим, що, згідно із агентурними даними, «Яковлев», під час румунської окупації Одеси, налагодив контакти із місіонером Православної церкви Румунії і агентом румунської контррозвідки М. Гроссу. Завдання останнього полягало у проведенні антирадянської агітації серед місцевого населення і поширенні закликів із гаслами підтримки румунських військ. Після визволення Одеси «Яковлев» перебрався до Румунії, а відтак з часом повернувся до міста [5, арк. 12]. Перебуваючи на посаді викладача богословсько-пастирських курсів в Одесі, «Яковлев» проводив антирадянську пропаганду серед слухачів, «... одночасно вихваляв життя за румунської окупації» (переклад автора) [5, арк. 13].

«Бродський», 1883 р. народження, українець, уродженець Луцька, колишній депутат польського сейму, був арештований гестапо і у 1942 р. звільнений. Згідно із даними агентури, його звільнили за умови, що він у подальшому не братиме участі в політичній діяльності й повідомлятиме гестапо про осіб, вороже налаштованих до німецької влади. У спілкуванні із ректором богословсько-пастирських курсів, «Бродський» заявляв, що у житті необхідно вміти виживати, виходячи із обставин. Він стверджував, що вижив під час німецької окупації за рахунок співпраці із гестапо, надалі намагатиметься налагодити контакти із НКВС [5, арк. 13].

Натомість «Співак», 1908 р. народження, українець, уродженець Люблінського воєводства, на думку органів МДБ, був переконаним українським націоналістом, як викладач поширював серед слухачів богословсько-пастирських курсів націоналістичні ідеї борців за незалежність України. Через нього МДБ намагалося вийти на підпілля ОУН [5, арк. 13–14].

Слухач «Холмчанин», 1903 р. народження, українець, уродженець Люблінського воєводства, прибув до СРСР як переселенець. Підставою для заведення справи-формуляру став той факт, що він походив із багатих і заможних селян і в період німецької окупації був солтисом (головою сільської ради – примітка автора) і співпрацював із фашистами, систематично інформував їх про настрої серед місцевого населення, грабував селян. Власне через «Холмчанина» органи МДБ намагалися розкрити агентурну мережу гестапо [5, арк. 14].

«Волинський», 1928 р. народження, українець, уродженець Волинської області, виходець із сім'ї заможних селян, підтримував зв'язки із націоналістичним підпіллям, проводив активну роботу серед молоді, збирав продукти і одяг для загонів УПА. Агентура доповідала, що він проводив агітацію серед слухачів богословсько-пастирських курсів, тому органи МДБ намагалися використати його як ланку зв'язку із націоналістичним підпіллям ОУН [5, арк. 14–15].

Слухача богословсько-пастирських курсів «Студента», 1927 р. народження, українця, вихідця із заможної селянської сім'ї, кваліфікували як переконаного націоналіста. Про це свідчила його відмова здавати залік з історії СРСР, натомість він заявляв екзаменатору, що знає історію України, може розповісти про С. Петлюру і готовий з цього курсу здавати іспит [5, арк. 15].

Загалом, як свідчить аналіз архівних матеріалів, основна увага органів МДБ скеровувалася на розширення агентурної мережі для контролю як за викладацьким колективом, так і за слухачами [5, арк. 15].

Незважаючи на активні зусилля органів МДБ, проведення богословсько-пастирських курсів у Львові відкладалося у зв'язку з тим, що єпископ Макарій пояснював це відсутністю необхідних коштів у єпархії і потребою звертатися до екзарха України Іоанна щодо виділення фінансів [5, арк. 16]. Однак екзарх відмовлявся їх виділяти, тому єпископа Макарія радянська влада зобов'язувала «... знайти засоби на місці» (переклад автора) [5, арк. 16]. На нашу думку, пояснювати небажання екзарха України організувати богословсько-пастирські курси лише відсутністю матеріальних ресурсів не варто, оскільки він не організував їх не лише у Львові, але й у Києві. Можливо, що він усвідомлював, що як викладацький контингент, так і слухачі, перебуватимуть під впливом МДБ. Зрозуміло, що таке «щире» прагнення органів радянської держбезпеки на поширення системи богословсько-пастирських курсів в Україні є доволі дивним, зважаючи на їх відношення до питань релігії й Церкви загалом.

МДБ СРСР вдруге зверталася з проханням до Московського Патріархату з приводу того, щоб патріарх вплинув на екзарха Іоанна в організації богословсько-пастирських курсів у Києві і Львові [5, арк. 16]. Це свідчило про те, що МДБ СРСР контролювало Московський Патріархат і намагалось впливати на ті чи інші організаційні питання, зокрема щодо проведення богословсько-пастирських курсів, переслідуючи свою мету і завдання. Зокрема, саме через організацію й функціонування богословсько-пастирських курсів, органи МДБ прагнули розширити свою агентурну мережу й за сприятливих обставин вийти на антирадянські структури.

Львівська міська рада шукала можливості для виділення приміщень під богословсько-пастирські курси. Цей процес мав би прискорити лист заступника голови Львівського облвиконкому К. Бойка до голови міської ради П. Бойка від 29 червня 1945 р., у котрому міську раду зобов'язували до 10 липня поточного року підшукати необхідні приміщення, як для учбових класів, так і для гуртожитків слухачів, передавши останнє місцевому єпархіальному управлінню. А у разі необхідності, згідно з цим же листом, вона мала провести ремонт і обладнання приміщень за рахунок єпархіального управління [8, арк. 5].

Однак активізація дій з боку влади не посприяла відкриттю 1 вересня 1945 р. богословсько-пастирських курсів у Львові. Цей факт викликав занепокоєння у керівництві УРСР. Республіканський уповноважений у листі до А. Вишневського за № 131/с від 27 вересня 1945 р. вимагав «негайно повідомити, що гальмує справу відкриття пастирсько-богословських курсів». Як видно зі змісту листа, такий стан справ із відкриттям богословсько-пастирських курсів у м. Львові вкрай не задовольняв республіканського уповноваженого П. Ходченка, котрий у листі до уповноваженого в Львові зазначав: «адже ви несете персональну відповідальність за сприяння в організації курсів, за підшукування приміщень і обладнання меблями за рахунок єпархії. Пропоную надати повного сприяння організації курсів, і не пізніше 10.10.1945 р. повідомте мене спеціальним листом, що зроблено в цьому напрямку» [8, арк. 17].

28 вересня 1945 р., у листі № 132/с П. Ходченко просив А. Вишневського подати детальну інформацію про пастирсько-богословські курси, у якій би містилися відомості про дату початку навчання, склад слухачів і викладачів, плани занять та навчальні програми, а також висвітлення питання забезпечення харчуванням та житлом [8, арк. 18].

Натомість А. Вишневський у «Інформаційному звіті за III квартал 1945 р.» за № 0144 від 6 жовтня 1945 р., незважаючи на вимогу республіканського уповноваженого, про подачу розширеного звіту у ньому про відкриття богословсько-пастирських курсів у Львові, обмовився лише декількома словами: «Пастирські курси

не відкриті за відсутністю коштів, про що єпископ Макарій неодноразово доповідав митрополитові. Мною був повідомлений голова Ради Г. Карпов, котрий обіцяв прискорити висилку грошей. Інших перепон немає» [8, арк. 16–18].

Виявляється, що поряд із фінансовою проблемою на перешкоді відкриття курсів було питання залучення персоналу. Саме цю, вкрай важливу проблему, піднімає уповноважений у листі до П. Ходченка за № 0148 від 13 жовтня 1945 р., котрий був надісланий йому, як відповідь на запит від 27 вересня 1945 р. за № 131/с. А. Вишневський у цьому ж листі повідомляв про те, що із приміщенням було декілька варіантів, але жодне з них не передане тому, що єпархіальне управління не мало можливості не те, щоб його відразу освоїти, але навіть й охороняти. Окрім цього, за його ж вказівкою заброньовано для богословсько-пастирських курсів майно колишньої римо-католицької духовної семінарії у Львові. Персонал, котрий мав би обслуговувати курси, частково підібрано, але частину треба було залучити із інших єпархій. З цією проблемою був ознайомлений екзарх, тому А. Вишневський просив республіканського уповноваженого посприяти, щоб у Києві це питання не затягувалося [8, арк. 14].

Важливим завданням органів МДБ було залучення якомога ширшого кола осіб як з боку слухачів до навчального процесу на богословсько-пастирських курсах, так і викладачів до їх навчання з метою розкриття мережі релігійних осередків, які функціонували в УРСР, тому значна увага приділялася таким особам, з якими радянські органи державної безпеки намагалися налагодити контакти й співпрацювати, або ж через них вийти на розкриття мережі антирадянських структур.

Список використаних джерел

1. Войналович В. А. Духовні навчальні заклади України (друга половина 40-х – перша половина 60-х рр. XX ст.). – Режим доступу: <http://library.ua/m/articles/view/>.
2. Лисенко О. Є. Церковне життя в Україні в 1943–1946 р. / О. Є. Лисенко. – К.: Інститут історії України НАН України, 1998. – 404 с.
3. Гордун С. Русская Православная Церковь в период с 1943 по 1970 год / С. Гордун // Журнал Московской Патриархии. – 1993. – № 1. – С. 46.
4. Лагодич М. Спроба відкриття православної семінарії у Львові (1945–55) / М. Лагодич // Апологет. Богословський збірник Львівської духовної академії та семінарії Української Православної Церкви Київського Патріархату. – Львів, 2005. – № 4(9). – С. 61–68; Лагодич М. Спроба відкриття православної семінарії у Львові (1945–55 рр.). – Режим доступу: http://fmykolaj.io.ua/s27454/sproba_vidkrittya_pravoslavnoe_seminarie_u_lvovi_1945-55_rr.
5. ГДА СБУ, ф. 16, оп. 7, спр. 4, том 11, арк. 9–16.
6. ЦДАВО України, ф. 4648, оп. 3, спр. 16, арк. 39–41.
7. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1638, 150 арк.
8. Держархів Львівської обл., ф. Р-1332, оп. 1, спр. 2, 35 арк.

Ivan Zuliak

SOVIET GOVERNMENT ORGANS AND SECRET POLICE CONTROL THE THEOLOGICAL AND PASTORAL COURSES OF USSR (1945–1946)

The article deals with the impact of Soviet government organs and secret police control the theological and pastoral courses of USSR 1945–1946. The basic aspects of their operation are investigated. The article deals with government efforts to use the listening and teaching staff to increase agents.

Key words: *USSR, theological and pastoral courses, Soviet government, secret police, agents.*